

Sueska kriza

Marković-Đurin, David

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:871260>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

David Marković-Đurin

SUESKA KRIZA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

David Marković-Đurin

SUESKA KRIZA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Mijo Beljo

Zagreb, 2024.

Sadržaj

Egipat do 1952. godine	1
Egipatska revolucija i Naserov dolazak na vlast.....	3
Egipatsko – izraelski odnosi od Prvog arapsko-izraelskog rata do Sueske krize.....	4
Američki i Britanski odnosi s Egiptom do 1955. godine	7
Sovjetski odnosi s Egiptom.....	7
Francuski odnosi s Egiptom i Izraelom do nacionalizacije Sueskog kanala.....	8
Pitanje Asuanske brane	9
Nacionalizacija Sueskog kanala.....	10
Od nacionalizacije do početka Sueske krize	11
Trojna agresija ili Drugi arapsko-izraelski rat	14
Diplomatski i ekonomski razlozi za prekid vatre.....	16
Sovjetska reakcija na rat	17
Povlačenje britanskih, francuskih i izraelskih snaga.....	19
Posljedice sukoba.....	20
Zaključak	20
Bibliografija	22
Popis literature	22
Internetski izvori	23

Uvod

U ovome radu pokušat ću opisati Suesku krizu ili Drugi arapsko-izraelski rat iz 1956. godine. Objasnit ću kako je Egipat doživio političku transformaciju te kako je egipatska unutrašnja politika utjecala na početak krize. Pokušat ću opisati koji su to međunarodni faktori utjecali na događanja na prostoru Bliskog istoka i Egipta koji su doveli do krize te koji su bili motivi za vojni sukob. Zatim ću opisati i sam vojni sukob, odnosno agresiju Velike Britanije, Francuske i Izraela na Egipat. Nadalje, detaljno ću objasniti kako je zbog prvenstveno diplomatskog pritiska došlo do završetka kriza te objasniti njezine posljedice. Glavni mi je cilj opisati kompleksnost ove krize, kao i sve aktere u njoj, koji su na veći ili manji način utjecali na ovaj hladnoratovski sukob. Za pisanje ovog seminara pretežito sam koristio knjige britanskih i američkih autora, tematski se fokusirajući na ekonomsko-diplomatski aspekt ove krize. Također, koristio sam rusku i jugoslavensku literaturu prevedenu na hrvatski jezik kako bi dobio širi kontekst Sueske krize. Za pisanje egipatske moderne povijesti koja je dovela do krize upotrijebio sam sintezu povijesti revolucija 20. stoljeća. U ovome radu koristio sam i znanstveni članke kako bih lakše opisao pojedine bitne događaje unutar Sueske krize. Ovaj seminar nije samo važan za razumijevanje egipatske moderne povijesti i vojnog sukoba, već i za dublje razumijevanje međunarodnih diplomatskih i ekonomskih odnosa u kontekstu Hladnog rata.

Egipat do 1952. godine

Godine 1882. britanske su snage ušle na prostor Egipta kako bi ugušile pobunu Urabi paše i osigurale prostor Sueskog kanala.¹ Tim ulaskom, Egipat je, iako i dalje pod osmanskom vlašću, postao *de facto* britanski protektorat.² Dokaz koliko je Egipat bio pod vlašću Britanaca pokazuje talijansko-osmanski sukob nad Libijom iz 1911. godine. Tada su Britanci dozvolili prijelaz talijanskih trupa preko Egipta, dok to isto nisu dozvolili osmanskoj vojsci.³ Početkom Prvog svjetskog rata, kada su osmanska i britanska vojska bili u sukobu, Velika Britanija službeno je proglasila Egipat svojim protektoratom.⁴ Nakon Prvog svjetskog rata, zbog sve većeg nezadovoljstva u Egiptu, Britanci su 1922. dali neovisnost Egiptu.⁵ Tim činom, Egipat

¹ GALBRAITH, AL-SAYYID-MARSOT. „The British Occupation of Egypt: Another View.“, 471-473. Sueski kanal bio je izgrađen 1869. godine, a od 1875. dobar dio dionica kanala otkupila je britanska vlada.

² MOHSEN, „Anglo-Egyptian relations in the aftermath of the Suez Crisis“, 41-42.

³ *Isto*, 42.

⁴ *Isto*, 42-43.

⁵ MOHSEN, „Anglo-Egyptian relations in the aftermath of the Suez Crisis“, 43.

je postala neovisna parlamentarna monarhija, ali i pod dalje snažnim britanskim utjecajem.⁶ Godine 1936. došlo je do potpisivanja Anglo-egipatskog sporazuma, prema kojem se britanske vojne snage ograničavaju na prostor Sueskog kanala.⁷ Tijekom Drugog svjetskog rata, Egipat je postao poprište borbi, a mnogi su Egipćani dali podršku silama Osovine kako bi se oduprli britanskoj vlasti.⁸ Zbog toga je tijekom 1942. godine došlo i do pobune koju su Britanci uspješno ugušili.⁹

Završetkom Drugog svjetskog rata, nezadovoljstvo se nije smirilo, već naprotiv, povećalo. Došlo je do mnogih krvavih demonstracija protiv Britanaca i protiv tradicionalnih egipatskih stranaka, gdje su prosvjednici očekivali prelazak s formalne na stvarnu nezavisnost.¹⁰ Prosvjednici nisu bili ujedinjeni, već su djelovali u različitim skupinama s različitim ciljevima. Tako su se bunili komunisti, nacionalisti, islamski radikali okupljeni oko Muslimanskog bratstva itd.¹¹ Izbijanjem Prvog arapsko-izraelskog rata 1948. te arapskim porazom u istom, dolazi do još većeg nezadovoljstva i osnivanja novih tajnih organizacija. Tako je 1949. osnovana nacionalistička antikolonijalna organizacija Slobodnih časnika na čijem se čelu nalazio Gamal Abdel Naser.¹²

Godine 1950. došlo je do eksplozije nasilja u Egiptu. Tada su mnoge egipatske organizacije prešle u pravi oružani otpor, zahtijevajući značajnije djelovanje egipatske vlade protiv engleske dominacije nad Egiptom.¹³ U siječnju 1952. došlo je do generalnog štrajka, na kojeg egipatska vlada nije imala odgovora. Egipatska vlada i dvor na čelu s kraljem Farukom odlučili su zbog toga ukinuti ustav i proglasiti izvanredno stanje.¹⁴ Također, obračunavali su se i s nacionalističkim organizacijama, pri čemu su mnoge nacionaliste poslali u koncentracijske logore.¹⁵

⁶ MOHSEN, „Anglo-Egyptian relations in the aftermath of the Suez Crisis“, 43.

⁷ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 23.

⁸ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 273.

⁹ *Isto*, 273.

¹⁰ *Isto*, 274.

¹¹ *Isto*, 274.

¹² POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 274.

¹³ *Isto*, 275.

¹⁴ *Isto*, 275.

¹⁵ *Isto*, 275.

Egipatska revolucija i Naserov dolazak na vlast

S noći 22. na 23. srpnja 1952., organizacija Slobodnih časnika, bez puno žrtava i u samo nekoliko sati uspjela je u Kairu provesti državni udar.¹⁶ Kralj Faruk pozvao se na tajnu klauzulu Anglo-egipatskog sporazuma iz 1936. godine i zatražio englesku intervenciju u Egiptu.¹⁷ No, bio je uhvaćen u tom naumu, te su Slobodni časnici 25. srpnja opkolili njegovu palaču u Aleksandriji i prisilili ga na abdikaciju.¹⁸ Umjesto Faruka, na prijestolje je došao jednogodišnji princ Ahmed Fuad.¹⁹

Slobodni časnici, odnosno vojska, na čelu s Muhamedom Nagibom i Gamalom Abdel Naserom vraćaju ustav.²⁰ Novu vlast formalno je preuzeo Ali-paša Maher.²¹ Mnoge organizacije poput komunista i Muslimanskog bratstva u početku su davale podršku novoj vlasti.²² No, već u srpnju i kolovozu 1952. došlo je do masovnih prosvjeda koje organizira ljevica. Prosvjedi su ugušeni u krvi, a zbog političke krize u zemlji, Ali-paša Maher daje ostavku te na njegovo mjesto dolazi Muhamed Nagib.²³ Dolaskom Nagiba na vlast vojska je još više preuzela nadzor nad državnim aparatom. Dolazi do reorganizacije vlasti, što je rezultiralo ukidanjem ustava 10. prosinca.²⁴ Novu vlast u zemlji, 13. prosinca 1952., preuzeo je Savjet revolucije u kojem su se nalazili pripadnici Slobodnih časnika.²⁵ Sljedeće godine u siječnju dolazi do raspuštanja svih stranaka, a jedina dopuštena stranka bila je Front oslobođenja čiji je generalni sekretar bio Naser.²⁶ Ubrzo je, 13. lipnja 1953., ukinuta monarhija te proglašena Republika Egipat.²⁷ U unutarstranačkim sukobima 1954. godine, Nagib je smijenjen, a Naser je preuzeo funkciju predsjednika vlade i predsjednika Savjeta revolucije.²⁸

Naser, koji je pripadao skupini Slobodnih časnika, ideološki je prihvatio arapski socijalizam.²⁹ To znači da se u vanjskoj politici zalagao za arapsko jedinstvo i protivljenje kolonijalizmu.³⁰ U pogledu unutrašnje politike, zalagao se za socijalizam s nekim oblicima

¹⁶ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 2; POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 277.

¹⁷ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 277.

¹⁸ Faruk je otišao iz zemlje te je ostatak života proveo u Europi, PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 2

¹⁹ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 277.

²⁰ *Isto*, 277-278.

²¹ *Isto*, 278.

²² *Isto*, 278-279.

²³ *Isto*, 280-282.

²⁴ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 281-282.

²⁵ *Isto*, 281-282.

²⁶ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 282.

²⁷ Primakov, *Rusija i Arapi*, 19-20; POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 283.

²⁸ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 283.

²⁹ Primakov, *Rusija i Arapi*, 9.

³⁰ Primakov, *Rusija i Arapi*, 3; KISSINGER, *Diplomacija*, 474.

tržišnog kapitalizma, koje je pokušao uklopiti u svoj novi sustav.³¹ Također, proveo je nacionalizaciju zemlje i agrarnu reformu, smanjujući pritom moć većih zemljoposjednika.³² U religijskom smislu, iako musliman, protivio se uplitanju radikalnog islama u ekonomska i društvena pitanja u zemlji.³³

Egipatsko – izraelski odnosi od Prvog arapsko-izraelskog rata do Sueske krize

Država Izrael proglasila je svoju nezavisnost 14. svibnja 1948. godine.³⁴ Odgovor na proglašenje nezavisnosti dogodio se sljedećeg dana, kada su države Arapske lige³⁵ objavile rat Izraelu.³⁶ Tim potezom arapske su države silom htjele spriječiti stvaranje izraelske države. No, u tom naumu nisu uspjele te su u Prvom arapsko-izraelskom ratu bile poražene. U ovom sukobu na strani Arapa sudjelovao je i Egipat, koji je potpisao primirje s Izraelom 24. veljače 1949. godine.³⁷ Egipat je s ovim primirjem kontrolirao pojas Gaze na kojem se nalazio velik broj arapskih izbjeglica. Procjenjuje se da je na tom području tada bilo oko 210 tisuća izbjeglica.³⁸

Zbog ovog sukoba mnogim je Arapima bio povrijeđen nacionalni ponos te su se htjeli osvetiti državi Izrael.³⁹ Zbog toga, ne dugo nakon završetka rata, započele su infiltracije Arapa na prostor Izraela. Te infiltracije vodile su se na izraelskoj granici s ostalim arapskim državama (Jordan, Sirija, Libanon i Egipat). Infiltracije, barem u prvom razdoblju,⁴⁰ svodile su se na snajpersko pucanje prema Izraelcima ili miniranje naftovoda i ostalih infrastrukturnih mjesta.⁴¹ Kao reakcija na takvo djelovanje IDF je odgovarao odmazdama koje je uznemirilo arapsko izbjegličko stanovništvo, posebice na prostoru Gaze. Zbog uznemirenosti i pobune izbjeglica, egipatske su snage bile prisiljene poslati vojne snage na prostor Gaze. Kako su egipatski vojnici

³¹ Primakov, *Rusija i Arapi*, 10-13.

³² *Isto*, 10-11.

³³ *Isto*, 6-9; Također, Naser se suprotstavio vrlo utjecajnoj, islamskoj organizaciji, koja se zvala Muslimansko bratstvo. Ona je 1954. godine pokušala atentat na njega, zbog čega je Naser krvavo i odlučno ugušio tu organizaciju, Primakov, *Rusija i Arapi*, 6-9.

³⁴ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 19.

³⁵ Države koje su objavile rat bile su: Egipat, Sirija, Irak, Jordan, Saudijska Arabija, Libanon i Jemen.

³⁶ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 19.

³⁷ *Isto*, 21.

³⁸ Ovoj broji treba pripojiti i 100 tisuća domicilnog stanovništva. Što znači da je na prostoru Gaze bilo oko 300 tisuća ljudi, OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 350.

³⁹ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 22.

⁴⁰ To se razdoblje prvenstveno odnosi do Egipatske revolucije, kada su napadi bili manjeg obujma i kada nije bilo većih napada.

⁴¹ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 353.

sve više poticali infiltracije arapskih izbjeglica, došlo je do ponovnih Izraelovih odmazdi. To je stvorilo začarani krug nasilja iz kojeg je bilo teško izaći.⁴²

Dolaskom nove egipatske vlast 1952. godine, situacija se dodatno pogoršala.⁴³ Egipat je infiltracije koristio kako bi dobio popularnost u arapskom svijetu i skrenuo pozornost domaće javnosti s teških gospodarskih i političkih prilika u zemlji.⁴⁴ Kao reakcija na to, Izrael je 1953. osnovao specijalnu jedinicu 101 pod vodstvom Ariel Sharona, čiji je cilj bio djelovanje protiv infiltracija i provođenje odmazdi.⁴⁵ Godine 1953. došlo je do prvih većih napada na civile s jedne i druge strane.⁴⁶ Sljedeće godine u travnju došlo je do prvih okršaja između izraelskih i egipatskih vojnih snaga.⁴⁷

Izraelski specijalni agenti su 30. lipnja 1954. pokrenuli operaciju *Susannah*.⁴⁸ Uzrok pokretanja operacije bilo je povlačenje britanskih snaga s područja Sueza te su tom akcijom htjeli prikazati Egipćane kao nesposobne da očuvaju mir na području Sueza.⁴⁹ Cilj operacije bio je pogoršati odnose između Egipta i Velike Britanije te Egipta i SAD-a.⁵⁰ Plan operacije bio je postaviti bombe kod britanskih i američkih organizacija na prostoru Egipta i tako prikazati Egipćane kao odgovorne za napad.⁵¹ Međutim, operacija nije uspjela. Saboteri su uhvaćeni te se došlo do saznanja kako Izrael stoji iza operacije.⁵² Kao posljedica operacije, ministar obrane Izraela Pinhas Lavon je smijenjen.⁵³

Napadi i infiltracije su se nastavili i tijekom 1955. godine. Izraelci su te godine 28. veljače pokrenuli operaciju *Black Arrow* koja je kao posljedicu imala 37 ubijenih i 28 ranjenih egipatskih vojnika.⁵⁴ Operacija je šokirala svijet te je međunarodna zajednica htjela smirenje sukoba između Izraela i Egipta.⁵⁵ U Izraelu, zbog ne mogućnosti kontrole svoje vanjske politike, odstupio je s dužnosti premijer Moshe Sharett.⁵⁶ Na njegovu poziciju došao je

⁴² OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 350.

⁴³ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 352; Iako su nove egipatske vlasti u početku imali dobre odnose s Izraelom, situacija se s vremenom sve više pogoršavala, pogotovo nakon odlaska Nagiba i dolaskom Nasera na vlast, KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 25.

⁴⁴ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 353.

⁴⁵ *Isto*, 353.

⁴⁶ *Isto*, 354-355.

⁴⁷ *Isto*, 355.

⁴⁸ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 27-28.

⁴⁹ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 356.

⁵⁰ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 28.

⁵¹ *Isto*, 28.

⁵² *Isto*, 28.

⁵³ *Isto*, 27-29.

⁵⁴ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.”, 357.

⁵⁵ *Isto*, 357.

⁵⁶ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 29.

ratoborniji David Ben-Gurion koji je zajedno s načelnikom stožera Mosha Dayanom vodio agresivnu vanjsku politiku.⁵⁷ U Egiptu, Naser je naredio osnivanje posebnih dragovoljnih boraca, odnosno fedajina⁵⁸, koji bi imali zadaću borbu protiv Izraela, a bili bi potpomognuti od strane egipatske vlasti.⁵⁹ U ožujku 1955. već su započeli napadi fedajina na teritorij Egipta. Tijekom ljeta te godine osnovane su fedajinske skupine i na prostoru Libanona i Jordana.⁶⁰ Sukobi između izraelskih i egipatskih vojnih snaga počinju biti učestaliji i žešći. Obje snage počinju koristi artiljeriju i postavljanje mina u svojim napadima. U ljeto, 1. rujna 1955. dva egipatska vojna zrakoplova oborena su iznad pustinje Negev.⁶¹ Četvrtog rujna 1955. pod pokroviteljstvom UN-a dolazi do primirja između zaraćenih strana.⁶² Međutim, primirje je bilo kratkotrajno jer su već u listopadu započeti novi sukobi.⁶³ U studenom izraelske su snage pokrenule operaciju *Vulcano*, gdje je pritom poginulo oko 100 egipatskih vojnika.⁶⁴ Petog travnja 1956., nakon egipatskog bombardiranja izraelskih položaja, Izraelci su granatirali tržnicu u Gazi, gdje je pri tom poginulo 62 ljudi (većinom civili).⁶⁵ Kao odgovor za napad na tržnicu, povećao se broj fedajinskih napada. Pod pokroviteljstvom UN-a, 18. travnja 1956. došlo je do primirja, koje je nakratko smirilo sukobe između Izraela i Egipta.⁶⁶

Osim ovog pograničnog sukoba postojalo je i još razloga političkog sukoba između Izraela i Egipta. Naime, Egipat nikad nije dozvolio prolaz izraelskim brodovima kroz Sueski kanal, iako je to morao po međunarodnim pravilima.⁶⁷ Također, Egipat je blokirao Akapski zaljev i tako spriječio izraelskim brodovima da prolaze kroz Crveno more do lučkog grada Eilata.⁶⁸

⁵⁷ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 28-29.

⁵⁸ „fedajin (dijalektalni arap. *fedayin*, od arap. *fidā'iyūn*, množina od *fidā'ī*: koji se žrtvuje), borac koji se dragovoljno žrtvuje, gerilac.“ „fedajin“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*.

⁵⁹ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.“, 358.

⁶⁰ *Isto*, 359.

⁶¹ *Isto*, 360.

⁶² *Isto*, 361.

⁶³ *Isto*, 361.

⁶⁴ *Isto*, 362.

⁶⁵ *Isto*, 363.

⁶⁶ OREN, „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.“, 363; Sukobi su se ponovili pogoršali u rujnu i listopadu 1956., kada je došlo do većih okršaja na izraelskoj-jordanskoj granici. Zbog tih sukoba, strahovalo se da će doći do otvorenog rata između Jordana i Izraela, ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 272.

⁶⁷ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 46.

⁶⁸ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 46; PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 29.

Američki i Britanski odnosi s Egiptom do 1955. godine

Nakon Egipatske revolucije, odnosi s Velikom Britanijom i SAD-om nisu se pogoršali.⁶⁹ Dapače, SAD je dao podršku egipatskom puču iz 1952. godine.⁷⁰ Tada su se Amerikanci vodili mišlju, kako svaka nova vlast, a da nije komunistička, je dobra vlast.⁷¹ Zbog toga su Amerikanci davali svesrdnu pomoć Egiptu, samo kako Sovjeti ne bi mogli ući u zemlju i proširiti svoj utjecaj.⁷² Također, SAD u očima Egipćana nije izgledao kao kolonijalna sila. Isto tako, Velika je Britanija održala dobre odnose s Egiptom. Egipat, kojeg su u početku nosile anti-britanske emocije, s vremenom je prihvatio pragmatizam.⁷³ Zbog dobrih odnosa s Britanijom, 19. listopada 1954., došlo je do međusobnog ugovora o povlačenju britanskih snaga.⁷⁴ U tom ugovoru predviđeno je bilo povlačenje britanskih vojnih snaga iz Egipta tijekom sljedeće dvije godine. Prema ugovoru, samo je manji broj vojnika oko Sueza, zajedno s britanskim vojnim skladištima, mogao ostati.⁷⁵ U te dvije godine došlo je do povlačenja oko 50 tisuća vojnika, a posljednji vojnik koji je bio predviđen za ovo povlačenje povukao se 8. lipnja 1956.⁷⁶ Potpisivanje ugovora kod dijela britanskih političara izazvalo je negodovanje, jer su smatrali da je tim ugovorom Britanija značajno oslabila svoj utjecaj na Bliskom istoku.⁷⁷

Sovjetski odnosi s Egiptom

Sovjetski Savez u početku nije gledao blagonaklono na događaje koji su nastali poslije Egipatske revolucije. Naime, Sovjetski je savez svoje vanjskopolitičke odnose gledao kroz prizmu odnosa vlasti s lokalnom komunističkom partijom.⁷⁸ Kako je egipatska vlast bila

⁶⁹ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 19-20.

⁷⁰ „No Miles Copeland, predstavnik CIA-e u Kairu, rekao je da su Amerikanci ne samo znali da se planira puč nego se Naser konzultirao s njima te dobio zeleno svjetlo.“ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 19.

⁷¹ *Isto*, 19.

⁷² Amerikanci su nakon posjeta američkog državnog tajnika, John Fostera Dulesa, Kairu 1953. godine, poslali financijsku pomoć od 50 milijuna dolara. *Isto*, 20.

⁷³ *Isto*, 19.

⁷⁴ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 35; To nije bio jedini dogovor između Nasera i Velike Britanije. Godine 1953. potpisan je i ugovor o povlačenju svih britanskih i egipatskih postrojbi iz Sudana. PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 20.

⁷⁵ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 35.

⁷⁶ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 31.

⁷⁷ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 72.

⁷⁸ Primakov, *Rusija i Arapi*, 57-58.

brutalna prema komunističkoj vlasti (zatvaranja, javna ubojstva) početni odnos Sovjetskog Saveza prema novoj vlasti bio je loš.⁷⁹

No, s vremenom i kod jedne i kod druge strane prevladao je pragmatizam te Sovjete s vremenom više nije zanimao odnos arapskih zemalja i Egipta prema lokalnoj komunističkoj partiji.⁸⁰ Već u svibnju 1955., Naser je stupio u kontakt s Leonidom Nemčenkom, vojnim atašekom u Kairu, s kojim je dogovorio kupnju sovjetskog oružja.⁸¹ Oružje je Egiptu bilo važno zbog mogućeg većeg sukoba s Izraelom. Važno je za napomenuti kako su se Egipćani prvo obratili Amerikancima u vezi kupnje oružja, no da su Amerikanci odbili takvu ponudu.⁸² Kupnju sovjetskog oružja, Naser je javno obznanio u rujnu 1955. godine.⁸³ Oružje nije stiglo direktno iz Sovjetskog Saveza, već iz Čehoslovačke, kako bi se u početku očuvala tajna o kupnji oružja.⁸⁴ Naoružanje koje je tada došlo u Egipat bilo je uglavnom njemačko zarobljeno oružje iz Drugog svjetskog rata.⁸⁵ Amerikanci, kada su saznali za taj potez, htjeli su odvratiti Nasera od kupnje sovjetskog oružja i ponudili mu prodaju američkog oružja. No, Naser je tu ponudu odbio.⁸⁶ Amerikanci su bili izrazito nezadovoljni egipatskom kupnjom sovjetskog oružja te je takva odluka utjecala na daljnje egipatsko-američke odnose.⁸⁷ Isto tako, Velika je Britanija bila izrazito nezadovoljna egipatskom kupnjom sovjetskog oružja.⁸⁸ Iz ovoga je vidljivo kako je Naser bio izrazito pragmatičan političar kojem ideologija nije igrala ključnu ulogu. On je jednostavno iskoristio kontekst Hladnog rata kako bi, između Sovjetskog Saveza i SAD-a, izvukao svoje interese.

Francuski odnosi s Egiptom i Izraelom do nacionalizacije Sueskog kanala

Francuska i Egipat su imali vrlo loše odnose, točnije, Francuska je prema Naseru iskazivala velik prijezir. Najveći razlog tome, bio je odnos alžirskih pobunjenika i Egipta.⁸⁹ Naime, Egipat je svesrdno pomagao alžirskim pobunjenicima koji su ratovali protiv francuskih vlasti u Alžiru. Egipat je tako pobunjenicima potajno davao financijsku pomoć te promidžbu

⁷⁹ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 280-283.

⁸⁰ Primakov, *Rusija i Arapi*, 57-58.

⁸¹ *Isto*, 34.

⁸² POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 287-288.

⁸³ Primakov, *Rusija i Arapi*, 35.

⁸⁴ *Isto*, 35.

⁸⁵ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 42.

⁸⁶ Primakov, *Rusija i Arapi*, 35.

⁸⁷ *Isto*, 35.

⁸⁸ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 70-71.

⁸⁹ KISSINGER, *Diplomacija*, 481.

preko egipatskog radija *Glas Arapa*.⁹⁰ Vođe FLN (Fronte narodnog oslobođenja) su imale i sjedište u samom Kairu.⁹¹

Zbog spomenutog sukoba s Egiptom, Izrael se htio naoružati te je pronašao europskog partnera koji će mu prodati oružje. To je bila Francuska, a prvi dogovor o kupoprodaji oružja sklopljen je u prosincu 1955. godine.⁹² Tada su Francuzi prodali Izraelu dvanaest Mystères lovaca. U lipnju 1956. sklopili su novi ugovor gdje je Izrael dobio 72 Mystères lovca, 40 Super Sherman tenka i ostalu vojnu pomoć.⁹³ Američki vojni ataše u Tel-Avivu je rekao da su tada Francuzi poslali i F-84 lovce s francuskom lovačkom posadom te dodatne Mystère IV zrakoplove.⁹⁴

Osim pragmatičnih razloga, francusko je vodstvo i zbog osobnih razloga bilo nezadovoljno Naserovom vlašću te davalo podršku Izraelcima. Naime, francuski premijer, Guy Mollet⁹⁵ i francuski ministar obrane, Maurice Bourgès-Maunoury⁹⁶ sudjelovali su u pokretu otpora tijekom Drugog svjetskog rata. Zbog toga su imali suosjećanje prema židovskom narodu i prijezir prema mnogim Egipćanima koji su davali podršku silama Osovine.⁹⁷

Pitanje Asuanske brane

Egipat u želji da se industrijalizira želio je izgradnju mega projekta koji bi značajno poboljšao ekonomsku situaciju u zemlji te je zbog toga odlučio izgraditi Asuansku branu.⁹⁸ No, problem je što Egipat nema financijska sredstva za izgradnju takvog mega projekta. Zato se SAD i Velika Britanija zajedno s Međunarodnom bankom, koja je pod američkom kontrolom, odlučuju za financiranje Asuanske brane.⁹⁹ Financiranjem Asuanske brane htjeli su postići nekoliko stvari. Prvo, htjeli su približiti Nasera prema zapadnom bloku.¹⁰⁰ Drugo,

⁹⁰ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 33.

⁹¹ *Isto*, 33.

⁹² KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 163.

⁹³ *Isto*, 164.

⁹⁴ *Isto*, 163-164.

⁹⁵ Guy Mollet je bio francuski premijer od veljače 1955. pa do lipnja 1957.

⁹⁶ Maurice Bourgès-Maunoury bio je francuski ministar obrane u razdoblju od 1956. do 1957.

⁹⁷ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 63-64.

⁹⁸ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 288.

⁹⁹ KISSINGER, *Diplomacija*, 478; POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 288-289.

¹⁰⁰ KISSINGER, *Diplomacija*, 478-479; Kissinger u svojoj knjizi navodi kako je Anthony Eden koji je htio smijeniti Nasera s vlasti prvi predložio financiranje Asuanske brane. Kissinger to ovako objašnjava: „Činjenicu da je upravo Eden, koji je žarko želio svrgnuti Nasera s vlasti, postao glavni zagovornik gradnje Asuanske brane, možemo objasniti njegovom željom da ga se pamti kao najuspješnijeg političara u diplomaciji toga područja, te težnjom da pretekne Sovjete u njihovu nastojanju da nakon vojne pomoći nastave ekonomski gospodariti zemljom.“ KISSINGER, *Diplomacija*, 478-479.

financiranjem brane htjeli su izbjeći potencijalni sovjetski utjecaj u Egiptu, kojeg bi Sovjeti postigli financiranjem brane.¹⁰¹ Treće, željeli su učiniti Egipat ekonomski ovisnim prema zapadnim silama, na isti način kao što su to postigli gradnjom Sueskog kanala.¹⁰² Zbog tih su razloga SAD i Velika Britanija, 14. prosinca 1955., službeno ponudile pomoć u gradnji Asuanske brane.¹⁰³ SAD je planirao dati zajam od 56 milijuna dolara, dok je Velika Britanija mislila dati zajam od 14 milijuna dolara.¹⁰⁴ No, 17. srpnja 1956., SAD je povukao svoju ponudu o financiranju Asuanske brane, što je iznenadilo Egipćane.¹⁰⁵ Razlozi za tu odluku bili su višestruki. Prvo, Naser se nije pokazao kao dobar partner u pregovorima s Izraelom u vezi pograničnog sukoba, iako je SAD to tražio od njega.¹⁰⁶ Drugo, Naser je 16. svibnja 1956. uspostavio diplomatske veze s Narodnom Republikom Kinom, što je izrazito razljutilo Amerikance.¹⁰⁷ Treće, Naser se pokazao kao nepouzdan partner koji istodobno igra dvostruku igru sa Sovjetskim Savezom.¹⁰⁸ Dokaz dvostruke igre je kupnja sovjetskog oružja 1955. godine, kao i posjet sovjetskog ministra vanjskih poslova Šepilova u lipnju 1956., kada je ponudio financiranje Asuanske brane.¹⁰⁹

Nacionalizacija Sueskog kanala

Nakon što su Amerikanci 17. srpnja povukli svoju ponudu za financiranje Asuanske brane, a Egipćanima je bio potreban novac za razvoj zemlje, Naser je poduzeo drastičan korak.¹¹⁰ Na četvrtu obljetnicu abdikacije kralja Faruka, 27. srpnja 1956., na velikom mitingu u Aleksandriji, Naser je pred cijelom masom ljudi objavio nacionalizaciju Sueskog kanala.¹¹¹ Tada je usred govora izrekao šifriranu poruku. Ta poruka je bila znak komandosima, koji su već bili na prostoru oko Sueza, da započnu s razoružanjem britanske i francuske straže te da

¹⁰¹ KISSINGER, *Diplomacija*, 478-479.

¹⁰² *Isto*, 479.

¹⁰³ KISSINGER, *Diplomacija*, 479.

¹⁰⁴ POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 288-289.

¹⁰⁵ KISSINGER, *Diplomacija*, 479.

¹⁰⁶ *Isto*, 479.

¹⁰⁷ Kissinger navodi kako je ovo kap koja je prelila čašu. *Isto*, 479.

¹⁰⁸ KISSINGER, *Diplomacija*, 479; Primakov smatra kako je ovo glavni razlog odustajanja SAD-a o financiranju Asuanske brane, PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 36.

¹⁰⁹ KISSINGER, *Diplomacija*, 479.

¹¹⁰ *Isto*, 479-480.

¹¹¹ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 37; Tada je Naser rekao: „... u ime nacije Svjetska kompanija za Sueski kanal nacionalizirana je. Sva njena imovina, prava i obaveze preneseni su na državu. Kanal će biti taj koji će latiti branu.“, POPOVIĆ, ur., *Istorija revolucija XX. veka*, 289; U govoru Naser se pozivao na arapski nacionalizam te kako je ovo bitka protiv imperijalizma. Isto tako, poručio je Francuzima: „Nikako ne možemo smatrati da borba za Alžir nije i naša borba.“ KISSINGER, *Diplomacija*, 480.

zaplijene skladišta u Suez. ¹¹² Odnosno, Naser je zapravo nacionalizirao kompaniju *The Suez Canal Company*, ¹¹³ koja je bila u vlasništvu britanskih i francuskih dioničara. ¹¹⁴

Egipćani su nacionalizirali kompaniju zbog novca, ali i zbog nacionalnog ponosa. Naime, kompanija je zbog naplaćivanja taksi zarađivala puno novca, ali prema egipatskom shvaćanju, taj novac nije u dovoljnoj mjeri išao u egipatsku državnu blagajnu. ¹¹⁵ Također, prema viđenju Egipćana *The Suez Canal Company* bila je prežitak britanskog kolonijalizma.

Od nacionalizacije do početka Sueske krize

Nakon nacionalizacije Sueskog kanala, Britanci i Francuzi bili su šokirani i izrazito ljuti na vodstvo Egipta. ¹¹⁶ Uspoređujući Nasera s Hitlerom i Mussolinijem, smatrali su kako pred ovom krizom ne smiju popustiti, kao što su to njihove zemlje činile s Hitlerom i Mussolinijem prije Drugog svjetskog rata. ¹¹⁷ Sueski kanal bio je za Francuze, a pogotovo za Britance, jedan od najvažnijih infrastrukturnih objekata na svijetu. Sada kada je pod Naserovom kontrolom, protok kroz taj kanal postao je upitan zbog njegove nepredvidljive politike. Smatrali su da će Naser kontrolirati kanal i koristiti ga u političke svrhe, poput blokiranja određenim državama, što bi predstavljalo kršenje sporazuma iz Konstantinopola iz 1888. koji jamči slobodan prolaz svim brodovima kroz Suez. ¹¹⁸ Britancima je Sueski kanal bio izrazito važan zbog prijevoza nafte iz Irana, odakle su dobivali ogromne količine nafte. ¹¹⁹ Francuzi su bili poprilično zabrinuti zbog Alžira. Nacionalizacijom kanala smatrali su da će Sovjeti, sada preko Sueza, isporučivati oružje alžirskim pobunjenicima. ¹²⁰ Zbog tih razloga, Francuska se već sutradan, 27. srpnja 1956., našla na tajnom vojnom sastanku s Izraelom. ¹²¹ Isto tako, 30. srpnja došlo je i do tajnih vojnih dogovora između Francuske i Velike Britanije. ¹²² Njihov cilj bio je, ako ne

¹¹² KISSINGER, *Diplomacija*, 480; PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 37.

¹¹³ Službeni naziv kompanije je bio *Compagnie Universelle du Canal Maritime Suez*, KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 24.

¹¹⁴ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 174; O legalnosti samog postupka nacionalizacije više u radu OLMSTEAD, „Nationalization of Property: The Suez Canal Company Case“; Godine 1869. (godina završetka gradnje Sueskog kanala) Egipćani su prodali pravo na korištenje Sueskog kanala na sljedećih 99 godina. Što znači da je Naser mogao pričekati do 1968. godine kako bi Sueski kanal automatski pripao Egiptu, BABIĆ, *Izraelo – arapski ratovi*, 33.

¹¹⁵ BABIĆ, *Izraelo – arapski ratovi*, 33.

¹¹⁶ Francuzi su se čudili zašto je Naser odlučio napasti francusko-engleske interese nacionaliziravši Sueski kanal, kada je direktan povod nacionalizaciji bio prestanak američkog financiranja Asuanske brane, ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 173; KISSINGER, *Diplomacija*, 481-482.

¹¹⁷ KISSINGER, *Diplomacija*, 481.

¹¹⁸ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 174.

¹¹⁹ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 24.

¹²⁰ KISSINGER, *Diplomacija*, 481.

¹²¹ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 177.

¹²² *Isto*, 177.

moгу steći nazad kontrolu Sueza, vojno poraziti Egipat i zbaciti Namera s vlasti.¹²³ Sovjeti su također bili iznenađeni Naserovim potezom nacionalizacije kanala. No, za razliku od Britanaca i Francuza, oni su to doživjeli kao najbolju moguću vijest.¹²⁴ Sovjetski Savez, kao i Jugoslavija, čvrsto su stajali iza Egipta, te su Sovjeti bili zadovoljni što se događa kriza kod zapadnih sila.¹²⁵ Amerikanci su imali pak svoj stav. Oni su se protivili ideji vojne intervencije i zagovarali su rješavanje krize za pregovaračkim stolom.¹²⁶ SAD nije htio podržati svoje NATO partnere zbog mogućeg gubitka svog imidža među arapskim narodima.¹²⁷ Smatrali su da bi vojnom intervencijom i smjenom Namera samo dodatno potaknuli nacionalizam među Arapima i time približili ostale zemlje Sovjetskom Savezu.¹²⁸ Takva politika, odnosno doktrina, gdje Amerikanci pomažu bliskoistočnim zemljama kako bi se oduprli Sovjetskom Savezu, bila je javno objavljena 1957. kao Eisenhowerova doktrina.¹²⁹

U Moskvi, 25. kolovoza došlo je, u rumunjskoj ambasadi, do okupljanja na kojem su bili Hruščov te svi najvažniji ambasadori.¹³⁰ Na tom okupljanju, Hruščov je žestoko verbalno napao britanskog ambasadora W. Haytera i francuskog ambasadora M. Dejeana. Tada ih je optužio da Velika Britanija i Francuska vode agresivnu vanjsku politiku prema Egiptu te da je vrijeme kolonijalizma prošlo.¹³¹ Hruščov je i izjavio kako će SSSR snažno podržati Egipat te da Egipat neće ostati sam u oružanoj borbi.¹³² Rekao je da ako njegov sin odluči otići kao dobrovoljac u Egipat, da bi dobio njegov blagoslov za taj potez.¹³³ Mićunović, jugoslavenski ambasador u Moskvi, koji je tada bio na skupu, protumačio je ovu izjavu kao znak da je SSSR voljan poslati "dobrovoljce" u Egipat, slično kao što je Kina učinila u Korejskom ratu. Mićunović navodi kako se to nije odnosilo na dobrovoljce, već na profesionalne ruske vojnike.¹³⁴ Krajem kolovoza, Mićunović je bio u osobnom razgovoru s Hruščovom. Hruščov je tada rekao Mićunoviću da im se Naser obratio što se tiče vojne pomoći te da su mu Rusi poslali svu potrebitu vojnu pomoć.¹³⁵ Rekao mu je i da šalju oružje iz skladišta, jer nema

¹²³ KISSINGER, *Diplomacija*, 480-483.

¹²⁴ MIĆUNOVIĆ, *Moskovske godine : 1956-1958.*, 119.

¹²⁵ *Isto*, 119.

¹²⁶ KISSINGER, *Diplomacija*, 484-486.

¹²⁷ *Isto*, 484-485, 188.

¹²⁸ *Isto*, 482-483.

¹²⁹ "Eisenhower Doctrine".

¹³⁰ MIĆUNOVIĆ, *Moskovske godine : 1956-1958.*, 123.

¹³¹ *Isto*, 123-124.

¹³² *Isto*, 123-124.

¹³³ *Isto*, 124.

¹³⁴ *Isto*, 124.

¹³⁵ *Isto*, 126.

vremena za proizvodnju novog. Također, rekao mu je da: „Ne treba Nasera sada ni kritizirati, iako mu se ima štošta zamjeriti. Pitanje je u tome: kako mu pomoći?“¹³⁶

Američki državni tajnik, John Foster Dulles, početkom kolovoza 1956., predložio je sazivanje pomorske konferencije na kojoj bi se odlučilo pitanje o plovidbi Sueskim kanalom.¹³⁷ Konferencija je sredinom kolovoza sazvana u Londonu, gdje su bile pozvane 24 pomorske zemlje.¹³⁸ Odlukom većine zemalja (18 prema 6) donesen je prijedlog o tome kako će države sudionice konferencije upravljati kanalom, pritom poštujući suverenitet Egipta.¹³⁹ No, Naser je desetog rujna odbio taj prijedlog.¹⁴⁰

Velika Britanija i Francuska su u listopadu poslale apel Ujedinjenim narodima o zajedničkom rješavanju Sueske krize.¹⁴¹ Ujedinjeni narodi su se privatno konzultirali s ministrima vanjskih poslova Egipta, Francuske i Velike Britanije te postigli dogovor. Dogovor, odnosno šest načela, bili su vrlo slični onima s pomorske konferencije u Londonu. Također, osnovane su posebne komisije koje su trebale rješavati sve nedoumice arbitražom.¹⁴² Ovu odluku, 13. listopada 1956., samo je trebalo izglasati Vijeće sigurnosti.¹⁴³ No, Sovjetski je savez uložio veto na šest načela, pa odluka o mirnom rješavanju krize nije prošla.¹⁴⁴

Kako diplomacija nije odlučila pitanje Sueskog kanala, Velika Britanija, Francuska i Izrael odlučili su riješiti krizu vojnim putem. Tako su se od 22. do 24. listopada sastali u Sèvresu gdje su sastavili plan napada na Egipat.¹⁴⁵ Također su odredili datum kada će Izrael prvi napasti Egipat, nakon čega je odlučeno da će Francuska i Velika Britanija, nakon izraelskog napada, intervenirati kao “nezavisni“ posrednici u sukobu.¹⁴⁶ Tu bi Velika Britanija i Francuska poslali apel Egiptu u kojem bi tražili povlačenje egipatskih snaga s područja Sueza. Ako Egipat to ne bi prihvatio, Velika Britanija i Francuska ušle bi u rat na strani Izraela.¹⁴⁷

¹³⁶ MIĆUNOVIĆ, *Moskovske godine : 1956-1958.*, 126.

¹³⁷ KISSINGER, *Diplomacija*, 482.

¹³⁸ *Isto*, 486.

¹³⁹ *Isto*, 486.

¹⁴⁰ *Isto*, 487.

¹⁴¹ *Isto*, 489-490.

¹⁴² *Isto*, 489-490.

¹⁴³ KISSINGER, *Diplomacija*, 490.

¹⁴⁴ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 191, KISSINGER, *Diplomacija*, 490.

¹⁴⁵ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 263; KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 118.

¹⁴⁶ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 263-264.

¹⁴⁷ *Isto*, 263-264.

Izrael je pristao na te uvjete jer je Francuska poslala novi vojni paket pomoći Izraelu,¹⁴⁸ kao i svoje vojne zrakoplove na prostor Izraela.¹⁴⁹

Trojna agresija ili Drugi arapsko-izraelski rat

Izraelskim napadom na Egipat, bez objave rata, 29. listopada 1956. započeo je Drugi arapsko-izraelski rat.¹⁵⁰ Napad je započeo u 17:00 sati prodorom izraelskih snaga na Sinaj.¹⁵¹ Većina egipatskih vojnika nalazila se zapadno od Sueskog kanala, dok su se snage na istočnom dijelu nalazile uglavnom na sjevernom dijelu sinajskog poluotoka. Točnije, bile su stacionirane uz tzv. Primorski put, odnosno prostor mediteranske obale od prostora Gaze pa do Port Saida.¹⁵² Zbog toga Izraelci nisu napali taj prostor, već su 29. listopada napali središnji prostor Sinaja.¹⁵³ Također, tog dana Izraelci su zračnim desantom spustili trupe u blizini prijevoja Mitla¹⁵⁴ kako bi ga osvojili. Sljedećeg dana, izraelske kopnene snage spojile su se sa zračnim desantnim snagama te nastavili proboj prema jugu, duž obale crvenog mora.¹⁵⁵ Stigli su do Šarm el Šeika, grada na jugu Sinaja, te ga osvojili.¹⁵⁶ Drugi napadni pravac¹⁵⁷ izraelskih snaga dogodio se 30. listopada, kada je ponovno napadnut središnji dio Sinaja, izbjegavajući jače egipatske snage na sjeveru.¹⁵⁸

Amerikanci i Sovjeti osudili su agresiju Izraela, dok su Velika Britanija i Francuska, po dogovoru u Sèvresu, 30. listopada poslale ultimatum.¹⁵⁹ U ultimatumu su zahtijevali da se povuku sve snage na udaljenosti od 10 milja od Sueskog kanala, dok bi na područje Sueskog kanala došle britanske i francuske snage kako bi osigurale slobodnu plovidbu kanalom.¹⁶⁰ Egipat je odbio tu ponudu, dok je Izrael, kao što je bilo i predviđeno po dogovoru u Sèvresu, prihvatio ultimatum.¹⁶¹ Budući da je Egipat odbio ultimatum, britanske i francuske zračne

¹⁴⁸ U zadnjim danima listopada Francuzi su u izraelsku luku Haifu, iskrkali 100 tenkova, 200 oklopnih vozila, 300 transportnih vozila, municije i goriva, ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 188.

¹⁴⁹ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 264.

¹⁵⁰ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 36; PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 38.

¹⁵¹ KISSINGER, *Diplomacija*, 491; BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 36.

¹⁵² BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 35.

¹⁵³ *Isto*, 35-37.

¹⁵⁴ Planinski prijevoj u središtu Sinaja, strateški izrazito važna točka.

¹⁵⁵ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 36.

¹⁵⁶ *Isto*, 36-37.

¹⁵⁷ Drugi napadni pravac išao je tzv. Turskim putem. Odnosno, južno od Primorskog puta te sjeverno od prvog napadnog pravca.

¹⁵⁸ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 36-37.

¹⁵⁹ KISSINGER, *Diplomacija*, 491-492.

¹⁶⁰ *Isto*, 491.

¹⁶¹ KISSINGER, *Diplomacija*, 491-492; ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 278; PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 38-39.

snage započele su 31. listopada bombardiranje Egipta i egipatskih vojnih snaga na Sinaju.¹⁶² Bombardiranje je trajalo sljedećih šest dana.¹⁶³ Francuzi su bombardirali egipatske vojne snage na Sinaju i to s prostora Izraela.¹⁶⁴ Istovremeno, Britanci su sa svojih nosača zrakoplova u Mediteranu i s Cipra bombardirali logističke, infrastrukturne i prometne točke u Egiptu. U ovom napadu bili su gađani i egipatski gradovi, kao što su Kairo, Aleksandrija i Port Said.¹⁶⁵ Osim u zraku, bitke su se vodile i na moru. Francuski ratni brodovi bili su raspoređeni na jugu Sinajskog poluotoka, dok su britanski ratni brodovi bili smješteni kod Aleksandrije.¹⁶⁶ Egipćani su u pomorskim bitkama pretrpjeli velike gubitke svoje malobrojne ratne mornarice.¹⁶⁷ Važno je za napomenuti kako su Egipćani, odmah nakon izraelske agresije, potopili brodove u Sueskom kanalu te ga tako blokirali.¹⁶⁸ Također, na početku rata, oduzeli su svo oružje iz britanskih vojnih skladišta na prostoru Sueza.

Zbog napada izraelskih snaga na središnjem dijelu Sinaja, Naser je planirao sa svojim snagama na sjeveru Sinaja bočnim udarom napasti izraelske snage.¹⁶⁹ No, nakon britanskog i francuskog bombardiranja, odustao je od tog nauma te naredio evakuaciju vojske na zapadnu obalu Sueskog kanala. Ta evakuacija nije bila planska, pa su Izraelci uspjeli zauzeti velik broj ratne tehnike i zarobiti velik broj egipatskih vojnika.¹⁷⁰

U 7 sati ujutro, 5. studenog, britansko-francuske snage započele su desant na lučke gradove koji se nalazi pri ulazu u Suez s mediteranske strane.¹⁷¹ Britanci su padobranskim i morskim desantom napali Port Said, dok su Francuzi padobranskim desantom napali Port Fuad.¹⁷² Zbog slabih egipatskih snaga u Port Fuadu, Francuzi su istog dana zauzeli grad te nastavili prodor uz Sueski kanal.¹⁷³ Britanci su, iako nije bilo većih egipatskih snaga u gradu, naišli na puno veći otpor. U tom gradu vodile su se ulične borbe skroz do potpisivanje primirja i prekida vatre.¹⁷⁴ Britanci nisu uspjeli zauzeti grad, a žestina borbi u Port Saidu pokazuje činjenica, da je u toj kratkotrajnoj bitci poginulo oko 800 egipatskih vojnika.¹⁷⁵

¹⁶² KISSINGER, *Diplomacija*, 491-492.

¹⁶³ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 37.

¹⁶⁴ *Isto*, 36-38.

¹⁶⁵ *Isto*, 36-38.

¹⁶⁶ *Isto*, 38.

¹⁶⁷ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 38.

¹⁶⁸ *Isto*, 40.

¹⁶⁹ *Isto*, 35-37.

¹⁷⁰ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 37.

¹⁷¹ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 38; PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 39.

¹⁷² BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 38.

¹⁷³ *Isto*, 40.

¹⁷⁴ *Isto*, 40-41.

¹⁷⁵ *Isto*, 41.

Zbog snažnog međunarodnog pritiska, kao i zbog drugih razloga, britanski premijer Anthony Eden pristao je 6. studenog 1956. na prekid vatre.¹⁷⁶ Taj prekid vatre stupio je snagu idući dan.¹⁷⁷ Isti dan kao i Britanci, ali poslije njih, Izraelci i Francuzi potpisali su prekid vatre.¹⁷⁸ U samom sukobu na strani anglo-francuskih postrojbi poginulo je 250 do 300 ljudi, dok je još 400 do 600 bilo ranjeno.¹⁷⁹ Izraelci su imali oko 350 mrtvih i 700 zarobljenih vojnika.¹⁸⁰ Egipćani su u ovom sukobu imali najveće gubitke, s oko 10 000 ljudskih žrtava, što obuhvaća mrtve, ranjene i zarobljene vojnike.¹⁸¹ Također, Egipćanima je bilo uništeno cjelokupno zrakoplovstvo kao i većina ratne mornarice.¹⁸²

Diplomatski i ekonomski razlozi za prekid vatre

Nakon što je Izrael 29. listopada napao Egipat, američki predsjednik Eisenhower bio je izrazito ljut te je tražio da se sukob na svaki mogući način spriječi.¹⁸³ Na Vijeću sigurnosti UN, 30. listopada, američki predstavnik u UN-u, Henry Cabot Lodge, ml., uputio je rezoluciju u kojoj je zahtijevao prekid vatre, povlačenje izraelskih snaga te prekid bilo kakve vojne ili financijske pomoći Izraelu.¹⁸⁴ Francuska i Velika Britanija uložili su veto na tu odluku, dok su SAD i SSSR bili za tu rezoluciju.¹⁸⁵ Sljedećeg dana Britanci i Francuzi započeli su s bombardiranjem Egipta. Amerikanci su zbog tog čina bili spremni prekršiti tradicionalna savezništva s Francuskom i Engleskom te su osudili njihovu umiješanost u rat. SAD se bojao da će SSSR imati legitimaciju da pošalje svoje snage u Egipat te tako napraviti još veći kaos na Bliskom istoku.¹⁸⁶ Također, SAD nije htio ugroziti svoj imidž među arapskim zemljama svojom podrškom NATO partnerima koji su u očima Arapa agresori.¹⁸⁷ SAD je imao druge planove za arapske zemlje, a to je bila buduća suradnja protiv Sovjeta, poznata kao Eisenhowerova doktrina.¹⁸⁸ Generalna skupština UN-a, 2. studenog, prihvatila je rezoluciju SAD-a o prekidu vatre te obnavljanju granice kakva je bila prije početka sukoba. Na skupštini

¹⁷⁶ KISSINGER, *Diplomacija*, 41.

¹⁷⁷ *Isto*, 41.

¹⁷⁸ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 312.

¹⁷⁹ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 41.

¹⁸⁰ *Isto*, 41.

¹⁸¹ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 41.

¹⁸² *Isto*, 40-41.

¹⁸³ „Foster, you tell ’em, Goddamnit, that we’re going to apply sanctions, we’re going to the United Nations, we’re going to do everything that there is to so we can stop this thing.“ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 275.

¹⁸⁴ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 279.

¹⁸⁵ *Isto*, 279.

¹⁸⁶ *Isto*, 277.

¹⁸⁷ *Isto*, 281.

¹⁸⁸ "Eisenhower Doctrine".

64 člana su bila za, dok je pet članica bilo protiv (Francuska, Izrael, UK, Australija i Novi Zeland).¹⁸⁹ Po ovom glasovanju vidljivo je kako ni sve članice Commonwealtha nisu bile uz odluku Velike Britanije.

Također, Eisenhower je osim diplomatskog pritiska radio i onaj ekonomski. Taj pritisak provodio je tajno kako bi izbjegao mogući pritisak američke javnosti.¹⁹⁰ Nije slao nikakvu ekonomsku pomoć Izraelu koju je prije sukoba slao, a ni Velikoj Britaniji nije htio pomoći što se tiče snažnog pada britanske funte i sterlinga.¹⁹¹ SAD je obećao pomoć po pitanju sterlinga i funte jedino ako potpišu prekid vatre s Egiptom.¹⁹² Naravno, Naser je na početku rata blokirao Sueski kanal te nafta iz Bliskog istoka, odakle su je nabavljali, nije mogla doći do Francuske i Velike Britanije. Ni po tom pitanju SAD nije htio pomoći svojim NATO partnerima, već je ostao po strani.¹⁹³

Isto tako, arapske su zemlje reagirale na trojnu agresiju Izraela, Francuske i Velike Britanije. Osim što su pružale diplomatsku pomoć one su vršile i ekonomski pritisak na Veliku Britaniju i Francusku.¹⁹⁴ Taj ekonomski pritisak vršile su putem nafte. Već prvog dana agresije, zbog zatvaranja Sueza, došlo je do naftne krize u Europi.¹⁹⁵ U Siriji je došlo do dizanja u zrak ključnog naftovoda koji je pripadao britanskoj kompaniji, *Iraq Petroleum Company*.¹⁹⁶ Saudijski su ubrzo nakon početka krize blokirali izvoz svoje nafte u britanski protektorat Bahrein te zabranili ulaz svim britanskim i francuskim tankerima u saudijske luke.¹⁹⁷

Sovjetska reakcija na rat

Sovjeti su osudili agresiju na Egipat, što je bilo vidljivo na glasovanju u Vijeću sigurnosti, 30. listopada kada su osudili izraelsku agresiju na Egipat. Tijekom same Sueske krize, SSSR je imao veću brigu od Sueza. To je bila kriza u socijalističkom lageru, to jest radilo se o Mađarskoj revoluciji.¹⁹⁸ No, usprkos tome Sovjeti su posvetili pažnju i događajima na prostoru Egipta. Nakon, iskrcavanja britanskih i francuskih vojnika na prostor oko Sueza,

¹⁸⁹ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 282.

¹⁹⁰ *Isto*, 281.

¹⁹¹ KISSINGER, *Diplomacija*, 494; ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 281.

¹⁹² ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 309.

¹⁹³ *Isto*, 281.

¹⁹⁴ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 40-41

¹⁹⁵ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 130.

¹⁹⁶ *Isto*, 130.

¹⁹⁷ *Isto*, 137.

¹⁹⁸ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 284; Sovjetskom je Savezu čak i pomogla Sueska kriza, jer je preusmjerila veći dio međunarodne pažnje s Mađarske revolucije na Suesku krizu.

Sovjeti su poslali pisma, predsjedniku Vijeća sigurnosti, Francuskoj, Izraelu, Velikoj Britaniji i SAD-u.¹⁹⁹ Posebno se ističu potonja četiri pisma koja je 5. studenog poslao sovjetski premijer Bulganjin.²⁰⁰ U pismu upućenom Ben Gurionu iznesena je jasna prijetnja da, ako Izrael ne prestane s agresijom: „dovodi u opasnost i samo postojanje Izraela kao države.“²⁰¹ Pisma koja su bila poslana Anthony Edenu i Guy Molletu, bila su još strašnija. U njima je napisano da, ako Velika Britanija i Francuska ne prestanu s agresijom, da će doći do raketiranja Velike Britanije i Francuske.²⁰² Pritom je indirektno dao do znanja da SSSR ima nuklearno oružje te da ga je spreman upotrijebiti.²⁰³ SSSR je u pismu upućenom SAD-u iznio prijedlog za suradnju u vojnoj akciji u kojoj bi se riješila kriza u Egiptu.²⁰⁴ SAD je odbio taj prijedlog.²⁰⁵ Naime, Amerikanci su zaozbiljno uzeli sovjetsku prijetnju te su stavili svoju vojsku na stanje visoke pripravnosti. Isto tako, američki U-2 zrakoplovi letjeli su nad Sirijom kako bi vidjeli jesu li Sovjeti tamo poslali svoje zračne snage.²⁰⁶ No, od svih silnih sovjetskih prijetnji, najvjerojatnije se radilo o blefu, koji je služio kao psihološki pritisak na zapadne sile.²⁰⁷ SSSR nije bio spreman riskirati rat zbog Egipta, što potvrđuje i razgovor između Mićunovića i Hruščova, gdje je Hruščov tada rekao: „SSSR ne misli da ide u rat, ali su posljednje vojne prijetnje SSSR-a Zapadu bile pravilne i neophodne.“²⁰⁸ Također, prijetnje su imale i drugog uspjeha, a to je bilo podizanje sovjetskog ugleda kod Arapa.²⁰⁹

Iz ovog, kao i iz prethodnog poglavlja, vidljivo kako su Izrael, Francuska i Velika Britanija ostvarili uspjeh na bojnopolju, ali da nisu uspjele dobiti rat. Razlog zašto su te tri zemlje pristale na prekid vatre, iako su vojno pobjeđivale, je upravo diplomatski i ekonomski pritisak. To se prvenstveno radilo o ekonomskom i diplomatskom pritisku SAD-a te vojnoj prijetnji SSSR-a. Te tri zemlje ostale su međunarodno političke izolirane od cijelog svijeta, gdje nisu dobili potporu ni od najbližih suradnika, kao što je primjer Velike Britanije i Commonwealtha.

¹⁹⁹ KISSINGER, *Diplomacija*, 493.

²⁰⁰ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 256.

²⁰¹ KISSINGER, *Diplomacija*, 493.

²⁰² ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 256-257.

²⁰³ *Isto*, 257.

²⁰⁴ KISSINGER, *Diplomacija*, 493.

²⁰⁵ *Isto*, 494.

²⁰⁶ ZELIKOW, R. MAY, *Suez Deconstructed*, 291.

²⁰⁷ PRIMAKOV, *Rusija i Arapi*, 39.

²⁰⁸ MIĆUNOVIĆ, *Moskovske godine : 1956-1958.*, 179.

²⁰⁹ *Isto*, 178.

Povlačenje britanskih, francuskih i izraelskih snaga

Nakon prekida vatre, 7. studenog 1956., došlo je do povlačenja britanskih, francuskih i izraelskih vojnih snaga.²¹⁰ Povlačenje je nadgledala Komisija UN-a koja je nakon završetka sukoba poslala „plave kacige“ kako bi provedba evakuacije prošla u redu.²¹¹ Francuske i britanske snage povukle su se preko Port Saida i Port Fuada 21. prosinca 1956.²¹² Izraelci su započeli povlačenje sa područja Sinaja, ali nisu povukle snage oko Tiranskog tjesnaca i iz pojase Gaze, jer su očekivali rješenje tih područja.²¹³ SAD je vršio pritisak na Izrael da se povuče i s preostalog područja, no Izrael to nije htio učiniti. Razlog zašto je SAD vršio taj pritisak bilo je javno objavljivanje Eisenhowerove doktrine, koja je zahtijevala dobre odnose između Arapa i SAD, kako bi se uopće provela.²¹⁴ Budući da Izrael i arapske zemlje nemaju dobre odnose, SAD je stavio pritisak na Izrael. Što se tiče povlačenja izraelskih snaga i Egipat je taktizirao. Naime, nakon što je rat počeo, Egipćani su potopili brodove u Suezu i tako ga blokirali. Nakon rata, trebalo je ukloniti potopljene brodove, no egipatske su vlasti namjerno sporije radile na čišćenju kanala kako bi stvorile dodatan pritisak.²¹⁵ Osim diplomatskim, SAD je prijetio i ekonomskim sankcijama, no Izrael i dalje nije odustajao.²¹⁶ Izraelski premijer Ben Gurion je 21. veljače 1957. postavio tri zahtjeva: izraelsko pravo da koristi Akapski zaljev, zabrana egipatskim snagama da uđu u pojas Gaze, sigurnost izraelske granice s Gazom.²¹⁷ Amerikanci su odgovorili Izraelcima 24. veljače, tražeći da se pitanje Akapskog zaljeva i pojasa Gaze odvoji. Drugim riječima, Amerikanci su podržali slobodu plovidbe u Akapskom zaljevu, ali nisu podržali izraelsko rješenje za pojas Gaze.²¹⁸ Francuzi su stali u zaštitu izraelskih interesa te su obećali kako će štititi izraelsku vanjsku granicu od upada fedajina.²¹⁹ Izraelska ministrica vanjskih poslova, Golda Meir izjavila je 1. ožujka 1957. da Izrael pristaje na povlačenje svojih snaga.²²⁰ Upravo garancija SAD i Francuske dovele su do izraelske odluke o potpunom povlačenju svojih snaga. Pregovori o povlačenju između Izraela i UN započeli

²¹⁰ BABIĆ, *Izraelsko – arapski ratovi*, 44.

²¹¹ *Isto*, 45.

²¹² KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 164.

²¹³ *Isto*, 166.

²¹⁴ "Eisenhower Doctrine".

²¹⁵ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 166.

²¹⁶ *Isto*, 167-172.

²¹⁷ *Isto*, 173.

²¹⁸ *Isto*, 174.

²¹⁹ *Isto*, 175-176.

²²⁰ *Isto*, 176.

su 4. ožujka i vodili su se sljedeća tri tjedna.²²¹ Ovim pregovorima Izrael je uspio osigurati prolaz kroz Akapski zaljev i osigurati svoju granicu od upada fedajina s egipatske granice. Izrael s druge strane nije uspio osigurati prolaz svojih brodova kroz Sueski kanal, što je vrijedilo sve do potpisivanja ugovora u Camp Davidu 1978.²²²

Posljedice sukoba

Nakon Sueske krize, Francuska i Velika Britanija izašle su kao drugorazredne sile koje više ne mogu kontrolirati događanja u svijetu bez podrške SAD. Isto tako, Velike Britanije i Francuska izgubile su povjerenje u SAD. Tako su te dvije europske sile uzvratile SAD-a ne pomogavši prilikom Vijetnamskog rata i sukoba na bliskom istoku 1973. godine²²³ Diplomatska pomoć Egiptu nije omogućila SAD-u da proširi svoj utjecaj prema arapskim zemljama, iako je to bio glavni razlog podrške Egiptu.²²⁴ SSSR je nakon rata povećao svoj utjecaj u Egiptu, naposljetku financiravši Asuansku branu.²²⁵ Francuzi, za razliku od Britanaca, nisu bili toliko razočarani porazom.²²⁶ No, razumjeli su da je Francuskoj prijeko potrebna nuklearna bomba, kako više ne bi bilo nuklearnih prijetnji od strane SSSR-a.²²⁷ Velika Britanija, Francuska i Zapadna Njemačka razumjele su da Europa, ako ponovno međunarodno hoće postati bitna, mora se ujediniti, što se naposljetku i ostvarilo.²²⁸

Zaključak

Sueska kriza iz 1956. godine je izrazito zanimljiv događaj iz razdoblja Hladnog rata. U tom diplomatskom, vojnom i ekonomskom sukobu sudjelovao je velik broj aktera, od kojih je svaki imao svoje interese. Sama kriza svoje korijene vuče iz razdoblja britanske uprave Egiptom, gdje je Velika Britanija uspjela proširiti svoj utjecaj na prostor Egipta, posebice gradnjom Sueskog kanala. Zbog te britanske vlasti, kao i britanskog uplitanja u egipatsku politiku, došlo je do širokog narodnog nezadovoljstva. Sve je kulminiralo 1952. godine kada je na vlast došla organizacija Slobodnih časnika koja je imala za cilj provoditi politiku arapskog socijalizma. Kao najistaknutija osoba bio je Gamal Abdel Naser, koji je 1954. preuzeo sve

²²¹ KUNZ, *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*, 176.

²²² BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 46.

²²³ KISSINGER, *Diplomacija*, 487.

²²⁴ *Isto*, 496-497.

²²⁵ BABIĆ, *Izraelско – arapski ratovi*, 46.

²²⁶ *Isto*, 45.

²²⁷ KISSINGER, *Diplomacija*, 497.

²²⁸ *Isto*, 498.

najvažnije funkcije u državi. Egipat je nakon dolaska Slobodnih časnika na vlast, zaoštrio svoju vanjsku politiku prema Izraelu. To se očitovalo sukobima na egipatsko-izraelskoj granici, gdje je rat između te dvije države mogao izbiti već tada. Dvije najveće sile toga doba, SSSR i SAD, provodeći svoju samostalnu vanjsku politiku, pokušale su proširiti svoj utjecaj u Egiptu. SSSR je to pokušao prodajom oružja, dok je SAD to pokušavao financiranjem Asuanske brane. No, Egipat je nakon nekoliko međunarodnih postupaka izgubio povjerenje SAD-a te je došlo do povlačenja ponude o financiranju brane, što je direktno utjecalo na egipatsku nacionalizaciju Sueskog kanala. Francuska, Velika Britanija i Izrael su se zbog svojih interesa protivili toj odluci te su željeli slobodnu plovidbu Sueskim kanalom. Takvu odluku pokušali su provesti preko pregovaračkog stola, ali nisu uspjeli te im je jedino bila preostala vojna opcija. Zato su Izrael, Velika Britanija i Francuska napale Egipat s ciljem rušenja Namera s vlasti i vraćanjem pod kontrolu Sueskog kanala. Iako su imali vojne uspjehe, agresorske su sile, zbog snažnog diplomatskog i ekonomskog pritiska bile prisiljene potpisati prekid vatre. To dokazuje da se vojna moć ne može održati bez međunarodne i financijske podrške. Dvije najvažnije i najjače sile toga doba, SAD i SSSR, posebno su se istakle u tom pritisku. Završetkom sukoba nije okončana kriza, jer se izraelske snage nisu htjele potpuno povući s egipatskog teritorija. Tek nakon uključivanja SAD-a, došlo je do povlačenja izraelskih snaga te se kriza na prostoru Egipta konačno smirila. Sama kriza imala je i neočekivane, indirektno posljedice, poput međusobnog približavanja europskih zemalja.

Bibliografija

Popis literature

BABIĆ, Manojlo. *Izraelsko – arapski ratovi*. Zagreb: Alfa, 1988.

GALBRAITH, John S.; AL-SAYYID-MARSOT, Afaf Lutfi. „The British Occupation of Egypt: Another View“. *International Journal of Middle East Studies* 9 (1978), br. 4.: 471-488. Pristup ostvaren 22.6.2024. <https://www.jstor.org/stable/pdf/162074.pdf> .

KISSINGER, Henry. *Diplomacija*. Prevele Jasna Grubić i Vesna Tomić. Zagreb: Golden marketing, 2000.

KUNZ, Diane. *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*. University of North Carolina Press, 1991.

MICUNOVIĆ, Veljko. *Moskovske godine : 1956-1958*. Beograd: Jugoslavenska revija, 1984.

MOHSEN, Muhamed. „Anglo-Egyptian relations in the aftermath of the Suez Crisis.“ Doktorska disertacija, University of London, Department of Political Studies, School of Oriental and African Studies, 1993.

OLMSTEAD, Cecil. „Nationalization of Property: The Suez Canal Company Case“. *The University of Chicago Law School Record* 6 (1957), br. 3.

OREN, Michael B. „Escalation to Suez: The Egypt-Israel Border War, 1949-56.“. *Journal of Contemporary History* 24 (1989), br. 2: 347–373. Pristup ostvaren 22.6.2024. <http://www.jstor.org/stable/260827>.

POPOVIĆ, Vera ur. *Istorija revolucija XX. veka*. Tom 3, *Amerika-Afrika*. Preveo Aleksandar Antić. Beograd: Komunist, 1970.

PRIMAKOV, Jevgenij. *Rusija i Arapi : iza kulisa na Bliskom istoku od Hladnog rata do današnjih dana*. Prevela Nina Tuđman Vušković. Zagreb: Mate, 2012.

ZELIKOW, Philip; R. MAY, Ernest. *Suez Deconstructed: An Interactive Study in Crisis, War, and Peacemaking*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2018.

Internetski izvori

"Eisenhower Doctrine". U: *Encyclopedia Britannica*. Pristup ostvaren 27. 6. 2024.
<https://www.britannica.com/event/Eisenhower-Doctrine>.

“fedajin”. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
Pristup ostvaren 27.6.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/fedajin>.